

Stichting en in LIMBURG

MUNSTERSTRAAT 10 ≈ POSTBUS 470 ≈ 6040 AL ROERMOND ≈ TELEFOON 04750-86888

NIEUWSBRIEF No 4

DECEMBER 1993

DE STICHTING KRUISEN EN KAPELLEN IN LIMBURG.

Kruisen en kapellen in de Voerstreek.

In mei 1992 zaten een 5-tal mannen van 's-Gravenvoeren bijeen, zoals een Vlaamse gezegde het uitdrukt: "bij pot en pint!".

In de voormiddag hadden de heren 'n verzameling heiligen beelden verplaatst van het parochiezaaltje naar een privé-adres en wel op 'n platte boerenwagen. "Alle heiligen per kar door Voeren!".

A la bonheur! Maar wat te zeggen van zo'n verwaarlozing van kruisen en kapellen langs Voerense wegen anno 1992?! Dat moet anders!

Wellicht hebben de heiligen de heren op 'n "verheven" ogenblik geattendeerd: "Daar wat aan te doen!" Zo gezegd, zo gedaan!

Enkele dorpsvrienden van gelijke gedachten werden erbij betrokken. Resultaat: de formele oprichting op 2 juli 1992 van de Stichting Kruisen en Kapellen te 's-Gravenvoeren. De Vereniging telt 13 leden, die in het dorp al gauw de naam kregen van "Kruisheren". Die mannen hadden of hebben uiteenlopende beroepen. Sommigen kunnen beter omgaan met hamer en zaag dan met pen en papier. Voor andere leden is het omgekeerde waar.

Toen de vereniging werd gesticht, werd diep nagedacht of de werking zich zou uitstrekken over alleen maar de voormalige gemeente 's-Gravenvoeren, of over de gehele Voerstreek, dus ook over Teuven, Remersdaal, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pieters-Voeren en Moelingen. De Stichting besloot zich te beperken tot 's-Gravenvoeren, omdat men de mening was toegedaan, dat de zorg voor veldkruisen en kapellen beter kan geschieden door mensen, die in hun dorp er het dichtst bijstaan.

De leden hebben gekozen voor het juridisch statuut van V.Z.W.: Vereniging Zonder Winstoogmerk.

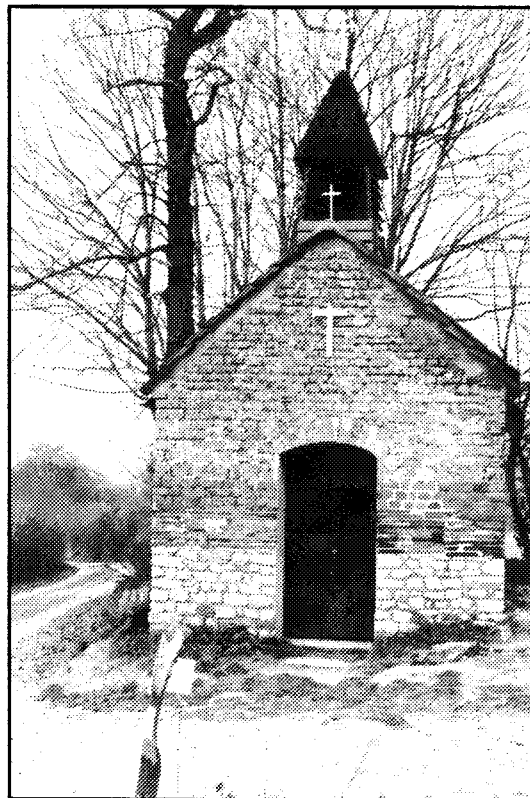
De doeleinden van de Stichting in een notedop:

- Onderhoud van veldkruisen en kapellen, waar nodig in overleg met de eigenaar.

- Plaatsen van nieuwe kruisen, enkel waar er vroeger stonden.
- Navorsen van de geschiedenis van de kruisen en kapellen en publiceren van de gegevens erover.

In juli 1992 werd gestart met de inventarisatie van en de werken aan sommige kruisen en kapellen. In 's-Gravenvoeren staan 'n 50-tal kruisen en 12 kapellen langs openbare wegen. Het zijn relikwieën van families en gemeenschappen. Zij hebben allen hun eigen verhaal en functioneren in de plaatselijke gemeenschap van generatie op generatie. Voor menig een in alle eenvoud spreken hier de stenen door de eeuwen heen. De Stichting Kruisen en Kapellen 's-Gravenvoeren wil dat dit erfgoed in ere wordt gehouden voor het nageslacht.

P. van der Pluym, secretaris.

Steenboskapel 's Gravenvoeren

Even rust...

Sinds jaren was een eenvoudige brochure beschikbaar over de wegkruisen en veldkapellen in Venlo. Kort geleden verscheen een waardige opvolger. Een fraai boekwerkje, uitgegeven bij gelegenheid van het derde lustrum van de Stichting tot behoud en beheer van Veldkapellen en Wegkruisen Venlo.

Auteur Albert Lamberts heeft op basis van hem ter beschikking gestelde gegevens een goed leesbaar verhaal geschreven. Elke beschrijving gaat vergezeld van een foto. Los is de plattegrond van de gemeente Venlo toegevoegd. Elk object is zo gemakkelijk te vinden. Bovendien werden er twee fietsroutes uitgezet. Een over de rechter Maasoever, de ander door Blerick. Een goed idee om ook de beschrijving op te nemen van het oorspronkelijke corpus op een drietal wegkruisen. Ze hebben inmiddels een plaatsje gekregen in de St. Jozefkerk van Hout-Blerick.

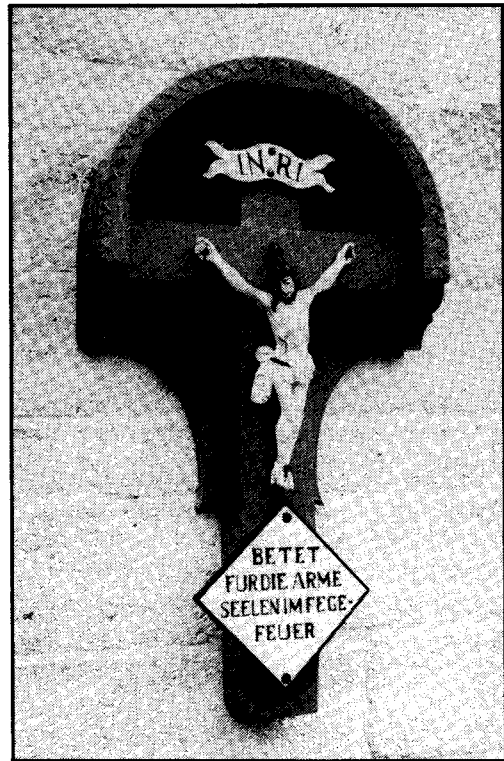
Elke beschrijving begint op een nieuwe bladzijde. Dat maakt het geheel overzichtelijker. Maar er vallen zo ook wat erg veel witte plekken in de lay-out. Voor een enkele beschrijving had wat meer onderzoek gedaan kunnen worden. Zo blijkt bij een interview van een krant met de auteur dat vragen, die hij zich in het boekje stelde over de Calvariegroep (blz. 19), inmiddels al beantwoord konden worden. Het doet overigens nogal vreemd aan dat de plaats waar de groep te vinden is, wordt aangegeven door de naam te noemen van een bedrijf in de buurt. Als de figuur, die hier met Maria onder het kruis staat inderdaad Magdalena zou zijn, dan is dit zo uniek, dat het speciaal onderzoek zou rechtvaardigen. Maar het lijkt mij toch dat het de apostel Johannes is. In deze uitgave mis ik vooral het internationaal codenummer bij elk object. Het is immers de beste manier om informatie omtrent de ligging vast te leggen.

Dat het boekje de titel kreeg "Even rust..." is een vondst. Het maakt veel duidelijk van de betekenis die deze kleien monumentjes voor ons kunnen hebben.

De uitgave, die 79 bladzijden telt, is voor f 7,50 te koop bij het VVV-kantoor en het Goltzius-museum te Venlo.

G.E.

Restauratie

GEVELKRUIS behorende bij de laat-middeleeuwse Hoes Winneberg te Camerig onder Epen. In 1988 werd dit kruis in zeer vervallen staat aangetroffen door de secretaris van de Stichting Kruisen en Kapellen Margraten, die Ir. Hans Beijer uit Mheer bereid vond de algehele restauratie op zich te nemen.

Het corpus is gesneden uit esdoorn-hout en dateert uit plusminus 1800. Kruisbalken en boog zijn uit eikehout, de achterplaat uit canadahout. De kleur is die welke bij de restauratie als onderste verflaag te voorschijn kwam. Dit turquoise was zeer populair in deze contreien in de negentiende eeuw.

Voor de Germanist onderstrepen de twee foutjes op het oorspronkelijke tekstbordje de authenticiteit van dit product van pure volkskunst. Het is de wens van de restaurateur dat dit fraaie kruis tot in lengte van jaren de herenhoeve van veehouder Pierre Bertram mag sieren.

Zulks niet enkel tot stichting van de gelovigen, maar bovendien tot meerdere eer en glorie van ons onvolprezen Limburgs landschap.

L.J.M. Melchior.

Wij wensen u Zalig Kerstfeest en een Zalig Nieuwjaar.

Mededelingen:

- De Gala-avond van Cirque d'Hiver, op 29 dec. 1993 in de Oranjerie te Roermond, wordt dit jaar georganiseerd door de Rotary Club "Maas en Roer" als fundraiser voor het project "Putbeelden en Wegkruisen in Midden-Limburg". De baten van dit project gaan naar de Stichting Rura Roermond ter uitvoering.
- De Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg viert in 1994 haar 40-jarig bestaan met een te organiseren symposium en expositie te Maastricht. Nadere informatie volgt in het volgende nummer van de "Nieuwsbrief".
- In het Bisdomblad "De Sleutel" wordt in twee opeenvolgende nummers gewag gemaakt van respectievelijk "Vernielingen Wegkruisen" (sept. '93) m.n. te Heer en van de "Kapel van O.L. Vrouw van de Allerheiligste Rozenkrans" te Illikhoven (okt. '93). In 1947 bouwde deze buurtschap, prachtig gelegen tussen Roosteren en Papenhoven aan de Maas, in een recordtijd deze kapel-kerk, die tot op de dag van vandaag druk bezocht wordt door de buurtbewoners.
- In Thorn werd op 17 oktober jl. de herbouwde St. Petruskapel ingezegend door pastoor-deken J. van Tulder. De herbouw gebeurde onder auspiciën van de Geschied- en Heemkundevereniging "Het Land van Thorn" en de Werkgroep Kruisen en Kapellen ter plaatse.
- In het Jaarboek nr. 11 "Maas en Swalmdal" van de gelijknamige Heemkundevereniging, verscheen een artikel van Frans G.J. Geerlings onder de titel "Oude grafmonumenten tot rond 1900. Inventarisatie van hetgeen nog over is. Deel 1: Asselt". Wellicht wordt dit een nieuw werkterrein voor de werkgroepen/stichtingen kruisen en kapellen. Bij de aanbieding van de eerste nummers van de "Nieuwsbrief", drukte onze toenmalige bisschop Mgr. J. Gijsen zijn bezorgdheid uit over de staat van onderhoud van veel van deze monumenten.
- In augustus jl. werd in de buurt van het voormalige H. Hartklooster te Swalmen het H. Hartbeeld teruggeplaatst. Het beeld sierde destijds de gevel van het klooster, dat in Swalmen was gehuisvest van 1899 tot 1988.
- Na een aanvangsperiode van twee jaren hebben wij ervaren dat de nieuwsbrief wel in een behoefte voorziet. Wij hebben besloten hiermee verder te gaan maar zien ons genoodzaakt om vanaf 1994 hiervoor een jaarlijkse bijdrage van vijf gulden te vragen. Bij nieuwsbrief 5 wordt een betalingsstrookje bijgevoegd.

H. Knoors

Gedenkwaardig vierennegentig.

Op 12 juli 1954 zet mgr. G. Lemmens, bisschop van Roermond, zijn handtekening. Bekrachtigt daarmee de oprichting van de Stichting Kruisen en Kapellen.

In de eerste aflevering van onze Nieuwsbrief is verteld wat er aan de bisschoppelijke handtekening vooraf ging. Tegelijk werd in grote lijnen geschetst hoe de Stichting zich sindsdien ontwikkelde. Daarop nu terugkijkend, is er reden te over het 40-jarig jubileum te vieren.

Een van de positieve ontwikkelingen, waarvan we getuigen waren, was het ontstaan van veel plaatselijke en regionale groeperingen in Limburg. Die willen we daarom heel nadrukkelijk bij de viering van ons jubileum betrekken. Evenals de organisaties, die aan de andere kant van de provinciegrenzen, zich de zorg hebben aangeetrokken voor de wegkruisen en veldkapellen.

Het ligt in de bedoeling in het najaar te Maastricht een symposium te houden. Een drietal deskundigen zal gevraagd worden in het kort iets te vertellen over hun benadering van de kleine monumentjes van vroomheid. Om daarbij de samenwerking binnen de Euregio te benadrukken, gaat de voorkeur uit naar inleiders uit België, Duitsland en de eigen provincie.

Aansluitend op het symposium wordt een tentoonstelling geopend. Alle plaatselijke en regionale groeperingen in Limburg, die daar belangstelling voor hebben, wordt ruimte beschikbaar gesteld zich te presenteren aan een internationaal publiek. Aan sommigen wordt gevraagd een speciaal onderwerp wat nader te belichten.

In de loop van het jubileumjaar verschijnen een aantal korte publicaties over onderwerpen, die niet altijd de aandacht krijgen, die ze wel verdienen. Daarnaast verzorgt de Stichting een lezing, waarin aan de hand van dia's nader wordt ingegaan op achtergronden van volkse vroomheid.

Het leek ons goed nu alvast iets over onze plannen te vertellen. Meer gedetailleerde informatie volgt aan het begin van het nieuwe jaar.

G. Egelie.

BEGRAAFPLAATSEN

INVENTARISEREN EN DOCUMENTEREN

Het begraven staat in een eeuwenlange traditie waarvan de uiterlijke kenmerken in de loop der tijd geleidelijk veranderen. Ook het oprichten van graftekens en het stichten van begraafplaatsen maken deel uit van dit proces. Uitgaande van de gedachte dat graftekens in wezen zijn bedoeld om de herinnering aan het vergankelijke aardse bestaan levend te houden, zou de stelling kunnen worden betrokken dat deze tekens eeuwig leven verdienen.

De Minister van WVC heeft bij schrijven van 11 september 1985 aan alle Colleges van B & W gevraagd om aan begraafplaatsen en graftekens extra aandacht te besteden. Onder meer gaf hij in overweging om per gemeente een inventarisatie te maken en, al naar gelang de daarbij vastgestelde kwaliteiten, begraafplaatsen of onderdelen daarvan eventueel op te nemen op een gemeentelijke monumentenlijst, voor te dragen voor bescherming van Rijkswegen, dan wel op andere wijze in stand te houden.

Het gaat er bij een dergelijke inventarisatie in eerste instantie om een objectief inzicht te krijgen in wat er zich aan begraafplaatsen, grafmonumenten en aan verwante zaken binnen een gemeente bevindt.

HET BELANG VAN INVENTARISEREN EN DOCUMENTEREN.

Het grootste belang van een systematische inventarisatie is dat in kaart wordt gebracht hetgeen aan begraafplaatsen en graftekens voorhanden is en wat daarvan de waarde is. Zo kunnen belangrijke objecten en structuren tijdig worden veilig gesteld.

Monumenten Inventarisatie Project. Daar de meeste begraafplaatsen in ons land relatief jong zijn, zullen zij betrokken worden in de in alle provincies uit te voeren inventarisaties van jongere bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940, volgens het zogenoemde Monumenten Inventarisatie Project. Een gemeenschappelijke onderneming van Rijk, provincie en gemeenten. Hier ligt voor de gemeenten de taak om te zamen met bijvoorbeeld lokale oudheidkundige verenigingen, stichtingen of werkgroepen ook die begraafplaatsen, kerkhoven en grafmonumenten ten nader te onderzoeken, te beschrijven en te fotograferen.

Op deze wijze komen ook verwaarloosde, vergeten of door hun karakter vrij onopvallende graftekens voor het voetlicht. Daaronder zijn ook te vinden de vaak veronachtzaamde en kwetsbare overwegend 19e- en vroeg 20e-eeuwse in smeed-, gietijzer en zink en dergelijke uitgevoerde exemplaren, die uit een oogpunt van de geschiedenis van materialen en technieken van belang zijn geworden.

NIVEAU VAN DE BESCHERMING C.Q. INSTANDHOUDING

Het meest geijkte middel voor behoud is bescherming op gemeentelijk niveau door middel van plaatsing op een gemeentelijke monumentenlijst, en bescherming op Rijksniveau door plaatsing op een Rijkslijst.

Behoud op gemeentelijk niveau is te bepleiten wanneer de betekenis van de begraafplaatsen vooral schuilt in de ligging, resp. een zorgvuldige aanleg of de aanwezigheid van streekeigen graftekens, en minder sprake is van een uitzonderlijke aanleg of van

één of meerdere bijzonder graftekens en/of bouwwerken. Het gaat dan om lokale/regionale waarden als:

- Een verzorgde aanleg (hagen, eenvoudige gietijzeren hekwerk, aardige indeling en groenvoorziening), al dan niet gecombineerd met een goede ligging.
- Het voorkomen van zerken en andere graftekens die door hun vorm kenmerkend zijn voor het gebied.
- De herinnering aan regionaal en/of lokaal van belang te achten gebeurtenissen, personen of families.
- De algemene genealogische betekenis.

Op basis van de aangedragen criteria kan worden gesteld dat **bescherming van Rijkswegen** alleen dan gerechtvaardigd is, wanneer het belang van de begraafplaats in zijn geheel of van delen daarvan, het hiervoor aangegeven lokale/regionale belang ruimschoots te boven gaat. Bijvoorbeeld doordat sprake is van een zeer bijzondere aanleg en/of van architectonische zeer belangrijke dienstgebouwen en/of grafmonumenten; of van graven van personen of families die uit een oogpunt van (cultuur) geschiedenis van landelijk belang zijn te achten.

Komt een begraafplaats voor op een Rijkslijst, dan biedt de Rijkssubsidieregeling Onderhoud Monumenten de mogelijkheid dat voor noodzakelijk onderhoud van daartoe behorende opstallen subsidie wordt verleend.

T.C.

Neo-classicistische grafkapel van de familie Tyrell te Vaals. In 1990 Beschermde als Rijksmonument.